

Список використаних джерел:

1. Колупасва А. А., Данілавічуте С. В., Литовченко С. В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : навчально-методичний посібник. Київ : Видавнича група «АСК», 2012. 182 с.
2. Пономарьова Г. Ф. Виховання майбутнього педагога : теорія і практика: монографія. Харків : Ранок, 2014. 547 с.
3. Симаева И. Н. Инклюзивное образовательное пространство SWOT-анализ. *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта*. 2014. № 5. С. 31–39.
4. Чайковський М. Є. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі : монографія. Київ : Університет «Україна», 2015. 435 с.
5. Шевченко Г. П. Педагогіка духовності. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*. Луганськ, 2004. № 1. С. 3–9.

УДК 378:005.6]:78(045)

***СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ ПОЛІФОНІЧНОГО МИСЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ МИСТЕЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ***

Дорош Т. Л.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради;

Недомолкіна С. Л.

Комунальний заклад «Харківський вищий коледж мистецтв»

У статті розглянуто актуальні проблеми розвитку поліфонічного мислення здобувачів вищої освіти мистецького профілю навчання. Окрема увага приділяється

добору музично-педагогічного репертуару з поліфонічною фактурою. Наводяться приклади практичного уроку музичного мистецтва з учнями 6 класу та культурно-мистецького заходу «Танцювальні ритми країн світу», заснованих на поліфонічних формах їх проведення.

Ключові слова: поліфонічне мислення, здобувач мистецького профілю, виконавець, мистецтво, поліфонічні твори.

**СПЕЦИФИКА РАЗВИТИЯ ПОЛИФОНИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ
СОИСКАТЕЛЕЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО
НАПРАВЛЕНИЯ**

Дорош Т. Л.

Коммунальное заведение «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»

Харьковского областного совета

Недомолкина С. Л.

Коммунальное заведение «Харьковский высший колледж искусств»

В статье рассмотрены актуальные проблемы развития полифонического мышления соискателей высшего образования художественного профиля. Отдельное внимание уделяется подбору музыкально-педагогического репертуара с полифонической фактурой. Наводятся примеры практического урока музыкального искусства с учениками 6 класса, и культурно-художественного мероприятия «Танцевальные ритмы стран мира», основанных на полифонических формах их проведения.

Ключевые слова: полифоническое мышление, соискатель художественного профиля, исполнитель, искусство, полифонические произведения.

**THE PARTICULARITIES OF THE POLYPHONIC THINKING
DEVELOPMENT OF STUDENTS RECEIVING HIGHER EDUCATION IN ARTS**

Dorosh Tatyana

«Kharkiv humanitarian-pedagogical academy» of Kharkiv regional council;

Nedomolkina Svitlana

«Kharkiv higher college of art» of Kharkiv regional council

The article considers persistent problems of polyphonic thinking development of students receiving higher education in arts. Special attention is paid to the choice of musical repertoire with polyphonic structure which favors students' more conscious and interested perception of musical culture in different countries of the world, their better understanding of complex polyphonic compositions during their following education. Is it proposed for students with uncompleted music education to take polyphonic pieces with easy structure, with prevailing melody but with melodic and dynamically varied second voice, to learn during the classes of special music instrument. For students with full music education we propose to take Bach's polyphonic pieces where the harmony between all the voices is required. Special attention is paid to it as every voice has its own breathing, pace, tone, character, and emotional expression. The article contains examples of a practical music lesson with 6-grade schoolchildren for which the trainee student chose polyphonic form. Using her polyphonic thinking she was able to conduct an integrated arts lesson dedicated to chamber instrumental music, nocturn in particular. The future arts teacher appealed to literature (O. Pushkin's «Poltava» poem, M. Hohol's «Evenings on a Farm Near Dykanka» stories), music (F. Chopin's and A. Babadzhanian's pieces), painting (A. Kuindzhi's «Ukrainian night» and «Moonlit night upon the Dnipro»), singing (Vira Drobotenko's «Lullaby for future»). Such a variety of material enabled the participants to consider cultural phenomena taking place in the world of today in their integrity. Another instance is given: the example of cultural and artistic event «Dance rhythms from around the world» where the artistic image of the music pieces was presented through instrumental music performances (dance rhythms of galop, tango, boogie-woogie, waltz etc.), visual arts (slides, personal

photography, images, videos) and 4-lines poems. It is proved that such a multi-dimensionality favors the polyphonic thinking development which is an essential marker in educational process for future professionals' orientation in sociocultural environment.

Keywords: polyphonic thinking, education in arts, performer, arts, polyphonic music.

Постановка проблеми. Сучасна освіта орієнтована на розвиток духовної, інтелектуальної особистості, яка здатна помітити прекрасне в житті, сприймати багатозвучний навколишній світ у всій красі. У цьому контексті актуальним є розвиток поліфонічного мислення здобувачів ВО, що відбувається на індивідуальних музичних заняттях. Дослідження цього питання надасть можливість майбутнім фахівцям мистецьких спеціальностей розуміти та адекватно відтворювати поліфонічні музичні твори, розвивати поліфонічне мислення для сприйняття багатоголосного оточуючого світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній теорії та практиці вищої школи проблема розвитку поліфонічного мислення учасників освітнього процесу й досі є актуальною. Важливого значення в розв'язанні цього питання мають наукові праці Л. Масол, Е. Гайдамаки, О. Ростовського, С. Савшинського та ін. Утім, недостатньо дослідженим є процес взаємодій усіх видів мистецтва, де поєднуються теоретичні знання з практичним творчим розвитком здобувача ВО мистецького спрямування.

Метою статті є розкриття специфічного розвитку поліфонічного мислення здобувачів ВО мистецького профілю навчання, представлення цього процесу на прикладах конкретних заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поліфонічне мислення здобувачів вищої педагогічної освіти мистецького спрямування відшліфовується на індивідуальних заняттях зі спеціального музичного інструмента. У музиці поліфонія – вид багатоголосся, де окремі мелодії або групи мелодій мають самостійне значення і самостійний розвиток, зберігаючи рівноправність кожного з голосів, які впродовж

усього звучання зливаються з іншими. Для поліфонічних творів характерними є гнучкість, рухливість, зосереджена увага на безперервному переміщенні всіх голосів.

Результативність розвитку поліфонічного мислення учасників освітнього процесу залежить від забезпечення відповідних педагогічних умов, де перевага надається добору музично-педагогічного репертуару з поліфонічною фактурою. Для менш підготовлених здобувачів ВО корисним буде вивчати на заняттях зі спеціального музичного інструмента нескладні за структурою поліфонічні твори. Серед них – танцювальна музика та мелодії Г. Телемана, Й. Віттхауера («Гавот»), Й. Баха, Л. Моцарта («Менует»), Г. Генделя («Ригодон»), Й. Гайдна («Німецький танець»), Ф. Куперена («Зозулі»). У багатьох цих композиціях один із голосів (як правило, верхній) є головним, а інші лише супроводжують, акомпанують йому [5, с. 56]. Цей вид багатоголосся називають гомофонія, де відбувається «багатопланова» побудова голосів, за допомогою яких урізноманітнюється мелодія гармонічним, ритмічним, регістровим звучанням. У відтворенні цієї музики виконавцеві слід звернути увагу на те, що мелодія хоча й виступає на перший план, але функція баса не обмежується лише гармонічним супроводом: він проводить свою мелодичну лінію, яка досить часто виступає як протиставлення верхньому голосу. Таким чином, сукупність усіх голосів створює атмосферу, де «головним діячем» є мелодія [4, с. 78].

Поліфонічна фактура представлена й у творах сучасного українського композитора Г. Без'язичного. Вражають національним колоритом його обробки українських народних пісень – «Десь тут була подоляночка», «Ой є в лісі калина». У виконанні цієї музики головним є не втратити здатності вловити вухом усієї краси фактури, не потрапити в становище «змазування» в передачі художнього образу, де панує наспівність, немеркнуча любов до рідної пісні. Ознайомлюючись із різноманітними поліфонічними творами, здобувачі більш свідомо й зацікавлено сприймають музичну культуру різних країн світу, усвідомлюють складні поліфонічні композиції у подальшому освітньому процесі.

Більш підготовлених учасників освітнього процесу мистецького профілю навчання доречно залучати до звукової палітри бахівської музики (прелюдії та фуги 1-го та 2-го томів «Добре темперованого клавіру»). Для виконання цих творів варто вміти рельєфно схарактеризувати кожен із елементів, узгодити їх багатообразну виразність і досягти спільного звучання всіх голосів. Не менш важливого значення набуває мистецьке оволодіння динамічним та артикуляційним нюансуванням кожного з голосів, що мають своє життя, дихання, ходу, тембр, особистий характер, емоційну виразність. Основною особливістю поліфонічного мислення здобувачів ВО є поступове розширення, збагачення їхнього світогляду, що дає підстави стверджувати про творче розкриття кожної особистості своїх здібностей і можливостей. Розвиток здібностей визначається швидкістю, глибиною, міцністю засвоєння необхідних знань, умінь, навичок, розумових дій тощо [2, с. 71].

Спеціальні здібності учасники освітнього процесу здобувають під час фахової підготовки в ЗВО, де відбувається постійний пошук нових методик і застосування їх на практиці. Кваліфікований фахівець не лише здобуває відповідні знання, уміння, досвід, а й уміє творчо реалізовувати їх у практичній діяльності. Так, під час проведення практичного уроку з музичного мистецтва з учнями 6 класу майбутній фахівець (практикантка) обрала поліфонічну форму його проведення. Тема уроку «Жанри камерно-інструментальної музики. Ноктюрн» розроблялась на матеріалі різних видів мистецтва, які відносно самостійні, але між ними встановлювався певний зв'язок – «діалог» [1, с. 61]. Побудова уроку була заснована на контрастному співставленні художнього матеріалу. У процесі музичного заняття практикантка ознайомила учнів із природним явищем – нічним пейзажем (ноктюрном), застосовувала твори різних видів мистецтва (літератури, музики, живопису, пісенного мистецтва) для створення нерозривного мислення та художнього пізнання особистістю навколишньої дійсності. На уроці звучали музичні композиції Ф. Шопена, А. Бабаджаняна у виконанні сучасного українського музиканта Ігоря Знатокова (саксофон), уривки із поеми «Полтава» видатного російського поета XIX ст.

О. Пушкіна (який поетичним словом змалював чарівну красу української ночі) та повісті «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» М. Гоголя (де автор художніми прийомами зобразив мальовничий куточок українського села, охопленого нічною темрявою), демонструвались репродукції картин А. Куїнджі «Українська ніч» та «Місячна ніч на Дніпрі» (які відтворюють дивовижний поетичний образ української ночі), розучувалась авторська пісня української композиторки Віри Дроботенко «Колискова майбуття». Шестикласники були активними, ініціативними. Вони проводили аналогії, висловлювали свої думки, почуття, порівнювали, зіставляли нічний пейзаж із різними видами мистецтва, усвідомлювали, що цей взаємозв'язок «означає не лише знаходження внутрішніх зв'язків між музикою, літературою й живописом, а й між цими видами мистецтва й життям» [3, с. 165]. Оцінювання результатів навчання ґрунтувалось на позитивному ставленні до кожного учня, де пріоритетом є динаміка його особистісного розвитку та ставлення до опанування предмета.

Отже, поліфонічне мислення дало можливість майбутньому фахівцю провести інтегрований урок мистецтва, урахувуючи програмні вимоги, інтереси й потреби учнів цього віку. Слід також наголосити на важливості застосування практиканткою різноманітних форм подачі матеріалу, де були розглянуті культурні явища, що відбуваються в сучасному суспільстві, у їх «поліфонічності», тобто у цілісній множини.

Розвиток поліфонічного мислення здобувачів ВО мистецького спрямування демонструється й під час проведення позааудиторних культурно-мистецьких заходів. Так, у концертному виступі «Танцювальні ритми країн світу» учасники дійства намагались відтворити художньо-цілісні образи музичних творів, наповнити їх сенсом філософського життя, надихнути слухачів на творчу атмосферу взаємного спілкування. Фактура творів нескладна, музична мова цілком доступна, тому в їх інтерпретації особливого значення набували темпові, ритмічні та динамічні нюанси. Художньо-образний зміст танцювальної музики розкривався за допомогою інструментального музичного виконавства та екранного мистецтва. Мультимедійний

супровід демонструвався відповідними слайдами, власними фотозйомками, зображеннями, відеофайлами тощо. Чотирирядкові вірші до кожного танцю передавали яскраву забарвленість пластичного мистецтва. Учасники виступу, аналізуючи ці твори, намагались відтворити відповідний колорит галопа, ритмічну пульсацію танго, обертальні рухи двох партнерів у бугі-вугі, чарівне кружляння вальсу.

Отже, кожен учасник концертного виступу створював власну манеру гри, демонстрував свої уміння передавати елементи пластики, міміки, жестів, сучасні ритми музики в різноманітних танцювальних творах. Такий підхід сприяв поліфонічному розвитку здобувачів ВО, оскільки розкривався емоційний настрій виконавців, їх уміння слухати й вслуховуватися в музику, сприймати її, узгоджувати рухи, збагачувати свій світогляд у спілкуванні з цим видом мистецтва.

Висновки з проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що розвиток поліфонічного мислення учасників освітнього процесу відбувається у взаємодії із різними видами мистецтва для розширення їхніх асоціативних уявлень, формування цілісної картини світу.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку вбачаємо в створенні відповідних умов, де поліфонічне мислення є суттєвим показником освітнього процесу для орієнтації майбутніх фахівців у соціокультурному просторі. Такий підхід дає змогу формувати освіченого громадянина, який спроможний побудувати міцну, сучасну європейську державу.

Список використаних джерел:

1. Масол Л. М., Гайдамака Е. В. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посіб. для вчителів. Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
2. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посібник. Київ : Каравела, 2012. 328 с.

3. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1997. 248 с.
4. Савшинский С. Пианист и его работа. Москва : Классика-XXI, 2002. 224 с.
5. Юцевич Ю. С. Музыка. Словник-довідник. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2003. 352 с.

УДК 378

***РОЛЬ І МІСЦЕ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАНЬ У СИСТЕМІ
ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА
ВИЩОЇ ШКОЛИ***

Друганова О. М.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У статті схарактеризовано роль і місце історико-педагогічних знань у системі професійної підготовки сучасного викладача закладу вищої освіти. Доведено, що належне місце у змісті курсу «Педагогіка вищої школи» повинно бути відведено системному вивченню спадщини видатних вітчизняних педагогів-учених, діяльність яких була пов'язана зі становленням та розвитком вищої освіти та школи в Україні в різні історичні періоди, зокрема й у період ХІХ століття. Особливу увагу приділено значущості творчої спадщини М. Пирогова, чия педагогічна діяльність суттєво вплинула на розвиток вітчизняної вищої школи та педагогіки. Схарактеризовано основні положення наукового доробку просвітника, що не втратили своєї актуальності й можуть бути творчо переосмислені та реалізовані в практиці підготовки сучасних викладачів закладів вищої освіти.

Ключові слова: заклад вищої освіти, викладач, підготовка, історико-педагогічні знання.